

Vjerni biskup u ratnom vihoru i poratnoj patnji

Prijelazom od Austro-Ugarske u Kraljevinu SHS mnogo su se prilike promijenile u pokrajini BiH, koja je uživala veliku autonomiju i imala svoj posebni Sabor. Katolička Crkva u općem državnom sklopu nije više većinska nego manjinska. Cjelovitost lokalne uprave Vidovdanski ustav nije postiove, nego su kasnije bile uvedene oblasti, zamjenjene poslije vodenim banovinama: Drinska, Vrbaska, Zetska. Da se izade ususret hrvatskim zahtjevima, pred sam rat 26. 8. 1939. Sporazumom Maček-Cvetkovića osnovana je Banovina Hrvatska kojoj je pripao i Mostar. Konkordat između po želji kralja Aleksandra, tza leđa nuncija i hrvatskih biskupa ravno s Rimom preko jugoslavenskog poslanstva u Rimu, potpisani 1937., prešao je na jedvele jude kroz Skupštinu, no usred neponovljive oporbe Srpske pravoslavne Crkve nije prešao kroz Senat te nije bio ratificiran.

Cule je bio prefekt Napretkova konviktiva u Mostaru punih šest godina, od 1923. do 1929. Glasovao je za pučku stranku, kao i svi franjevci, slao dake u katoličke organizacije koje su franjevci vodili, a posebno Orlove. Jod god. 1926. postao je na prijedlog biskupa Mišića arhivarem mostarskog Ordinarijata s državnom placom. Pisao knjige i članke publicističkog karaktera. Od 1931. do 1941. bio je honorarni katehet na mostarskoj gimnaziji. Revan, discipliniran katolički svećenik, odan hijerarhiji, svjetstan patriot, koji se nije mogao istraživati ni ispravljati; pola dana hateheta — druga polovina rad na Ordinarijatu. Kako je biskup Mišić bio Bosanc, to se u radu često više ostanjao na svjetovne svećenike, u prvom redu na Culu, nego na hercegovačke franjevice koji su nisu susretali s naroditim simpatijama.

● NDH, četništvo, partizanstvo

Jugoslavija prilazi Trojnom paktu 25. 3. 1941. a već 27. 3. 1941. slijedi puč, vojni udar kojim je zbačen knez Pavle kao kraljevski amfajensnik i Cvetkovićeva vlasta. Puč je organiziran i Izveden bez znanja i pristanka Hrvata, jednako bez sudjelovanja Slovenaca. Maček je htio sprječiti i puč i rat, ali nije uspio. Hrvati su prisilno uvučeni u rat, protiv volje ondašnjeg hrvatskog demokratskog vodstva Mačeka i HSS. Maček je do svoje smrti smatrao da glavni motiv pučista nije bila izvanjska politika, nego antihrvatski stav protiv Banovine Hrvatske. Kad se kasnije budu razmatrala zbivanja u ratu, ne smiju se ispitusti iz razmatranja prethodne i početne pozicije i situacije. Maček je ipak sa skanjivanjem ušao u pučističku vlast, a njegov ministri i ban Šubić pošli su u inozemstvo, dok je on sam ostao doma, i u ratu bio u konfinaciji i Jase novcu.

Jugoslavenska je vojska kapitulirala 17. 4. 1941. NDH je proglašena 10. 4. 1941. Slijedila je zatim okupacija jugoslavenskih područja od Nijemaca i Talijana. Za jug je najvažnija znati da je Italija okupirala dio Dalmacije i neke otote. Gotovo od većeg značenja su dvije vojne okupacijske zone, a pod jednu je potpao i Mostar.

● Imenovanje biskupom

Od godine 1939. biskup Mišić je tražio sebi nasljednika na biskupskoj stolici. I formalno na kongregaciji Propagande, predloživši tri franjevca. Propaganda je tražila da među kandidatima stavi kojeg nefranjevca, što on nije htio učiniti. I tako Mišić umire 26. 3. 1942. Konzul tori nisu mogli birati kapitularnog vikara, pa je onda nadbiskup Šarić imenovao Culu za kapitularnog vikara. Sredinom svibnja pozvao je Culu telegrafski u Zagreb papin vizitor opat Mamiro Marcone, koji mu je saopćio da je imenovan 15. 4. 1942. biskupom tražeći pristanak i da to nikome ne kažuće dok se ne objavi u *L'osservatore romano*. To se objavilo, 2. lipnja 1942. Ali kad je bio u Zagrebu Cule je uzašud tražio da ga primi Pavelić. Htio je posjetiti i pročelnika u Ministarstvu bogaštvoštva fra Radoslava Glavaša — inače poznatoga i dobrog književnog kritičara pod pseudonimom A. R. Buerova, ali ga je podvrnuta Ministarstva grubo odbio. Hrvatska je vlasta, raspisom Ministarstva bogaštvoštva, poslala na sve župne urede obavijest da ne priznaje Culu biskupom jer je imenovan bez njezina sudjelovanja. Na temelju

kanona 2333 CIC 1917. upao je Pavelić zbog toga u ekskomunikaciju, pa je morao uzmknuti, no rekao je: Kad rat prode, onda će druge razgovarati s Vatikanom. Po velikom županu u Mostaru Đuri Špuževiću dao je Culi potpis.

Culina konsekracija bila je 4. listopada 1942. Nitko od vlasti nije bio prisutan i cijelo vrijeme rata ustaške su vlasti peprijeko gledale na Culu. Tako naprimjer na nekoj priredbi stavlja u kotarskog predstojnika ispred njega, a istom onda kad se on digao i htio istići, dati su mu pravo mjesto. U Jugoslaviji je biskup prije primao plaću generala. NDH je stavila Culu na listu pastoralnog klera koji je dobivao samo doplatak — u iznosu podvorničke plaće. U kancelariji je Cule kao biskup morao biti pisar i izjaviti akte.

Viktor Novak u *Magnus exitem* nagada da je Culino još za života Mišić bio određen za njegova nasljednika, što se vidi iz toga što je Culino imenovanje uslijedilo prije mjesec dana nakon Mišićeve smrti. I Culu u svojim Usposobenama piše da je njegovo imenovanje bilo zaključeno još za života Mišića, no nije se osztvarilo da ne bi došlo do komplikacija. Možda je još nešto bilo otraga što mi ne znamo jer ne možemo imati uvid u arhiv Propagande Polovicom rujna 1941. poslao je Milos Sekulić preko Carigrada opću političko-vojničku Izvještaj s prekomjernim brojkama o srpskim žrtvama i s napadima na franjevce. Na taj Sekulićev izvještaj nadovezali su se svi kasniji pretjerani. Kamo je sve stigao Sekulićev izvještaj nadovezivali su se svi kasniji preferenti. Kamo je sve stigao taj izvještaj i kakve je eventualne odjekte i posljedice imao, ne možemo zasad znati. Pribac moje je slovenski svećenik i političar i novinar Fran Kuhar (brat slov. komunista i pisca Prežihova Voranca) u Cambridgeu (Engl.) kako su Slovenci reagirali na optužbe protiv Crkve i tražili izmjene u saopštenju, na koje je Smilović pristao. Međutim kad je započela konferencija za tisak, ljudima se pružilo nepronjemjeni tekst.

Inače Novak zamjerja kuriji što nije prizetka svršetak rata da zakonite jugoslavenske vlasti daju svoj pristanak za novog biskupa.*

U ludim vremenima rata Cule je patio i činio sve što je mogao kao protest, zauzimanje i pomaganje. "Vrativši se u Mostar na Petrovdan, saznao sam da strahote koje su se tih dana dogodile u Mostaru i okolicu, o bacanju Srba u Jame. Bio sam toliko potresen da više ne mogao spavati." Bilo je to godine 1941. I on sam u svojim razmišljanjima osjeća se zahtaval Božjom Provodinom da nije postao biskupom 1941, jer bi ga teret za pokole Srba u lipnju i srpnju 1941. I stoga je jasno da se zbog mirne savjesti nije htio povlačiti, kad su se Nijemci i austrijski povukli iz Mostara, nego je ostao dijeliti sudbinu svojih vojnika, unatoč nagovaranju i štoviši i prijetnji. A kralj je značaj Kristova Pastira i čistoču hrvatskog patriotizma otkriva ovo Culino svjedočanstvo:

"Za vrijeme rata nikad se nisam dao zanjeti kakvom politikom. Premda sam želio slobodu svome hrvatskom narodu, nisam mogao nikad odobriti zla, koja se čini tobože u imenu slobode naroda. Oduravala sam zločine, ma tko ih čini. Čak sam više osudjavala zlo, što ga čini moj narod, nego drugi što ga čine moje narode. Nastoje sam po mogućnostištiti svoj narod, ali i pomagati i drugima, koji su bili potrebiti pomoći. Kad su četnici početkom listopada 1942. počinili ono krvoproljeće od Drenice do Rame, pisao sam ostra pisma talijanskim generalima, koji su se služili četnicima kao svojom milicijom, letio sam avionom u Zagreb talijanskom ambasadoru Caserini i oštros protestirao protiv zlodjela koje čine četnici po Hercegovini mome narodu kao talijansku miliciju i pod njihovim protektoratom. Obratio sam se direktno i Sv. Stolici i samu energičnom nastupu Sv. Stolice kod talijanske Vlade ima se zahtvaliti, da mi je general Paride Negri, komandant divizije Murge obećao da više neće dopustiti četnicima da divljuju na teritoriju moje biskupije protiv mojih vjernika. Tako sam uspio zaštititi, da četnici kad su se vraćali pošlije počinjenog masakra oko Vrgorca i Sinja, prolazeći preko Imotskoga, Posušja, Gruda, Crnča, Mostarskog

U knjizi "Za kraljevstvo Božje", zborniku radova o životu i radu dr. Petra Ćule objavljeno je i ovo predavanje što ga je pod naslovom "rušivo-političke prilike u vrijeme dr. Petre Ćule" 16. srpnja 1990. u Mostaru održao biskup dr. Đuro Kokša.

Graca nisu radili po Hercegovini što su radili po Dalmaciji, premda su četnici zbog jama bili daleko krvniji na Hercegovine nego na Dalmaciju... Branio sam i komuniste, Slavka Martinovića izbavio sam iz Šibenika iz talijanskog logora i tako mu spasio život. Spasio sam i eng. Ota Milićevića, da nije bio odveden u Jasenovac i tamo likvidiran. Na preporuku biskupa Pušića zaštitio sam i mnoge Hvarane koji su Nijemci pohvatili i stavili u logor u Mostaru.

Zauzimao sam se i za Srbe, gdje god sam mogao i gdje su zatržali moju intervenciju. Kad je prigodom pogibije domobranskog generala Simića bilo počinjeno nekoliko desetina Srba u Mostaru, išao sam na Ustaški Stožer i njemačkom komandantu pokuvniku Prahlu i zagovarao te nevine ljudi i oni nisu bili likvidirani, nego su spešeni u zadnji čas kad su već povedeni na budu strijeljani.

Velike ratne koalicije imale su i svoje filijale kod nas: ustašto nacifašističku osovinu, četnici Zapadne savezničke (fronskoga vlasta), partizani (komunisti) Sovjetski Savez. Sto se kod nas i kako se zbiralo, teško je objektivno prikazati. Dr. Živko Topalović, prednatni beogradski socialist, a za vrijeme rata jedan od vodećih likova političkog krija četničkog pokreta, analizirao je četničku politiku o nacionalnom pitanju, ističući usku vezu između vjere i nacionalne pripadnosti te razliku između četnici i partizanske ideologije i strategije, naročito u višenacionalnim i raznovjernim područjima pod talijanskim okupacijom (djelovali u Bosni i Hercegovini): "Arthrvatstvo, antisimuslimstvo i antijugoslovenstvo, to je ideologija srpskog četništva..."

Iskustvo je međutim pokazalo da je, mimo uzajamnih uništavanja, versko-šovinstička ideologija imala za jedinu posledicu da se Srbe i Hrvate u Muslimane goni u zavisnost i potčinjenost tudem osvajaču. Samo se tako mogao očuvati svoj narod i izboriti se sa domaćim inovercima.

Komunisti su međutim udarili drugim putem, putem zajednice svih Juznih Slovena i verske snažljivosti.

Oni su uspjeli da za to nadu razumevanja kod mladih generacija Srba, Hrvata i Muslimana, upravo u ovim mešanim krajevima.

I zaključno ako se prihvati Topalovićevi pogledi u tom smislu, to jest da je velikosrpska ideologija skrivala da je četništvo bilo neprihvativi za većinu naroda Jugoslavije, tada se ne može govoriti kao što je općenito četnici čine, tvrdi da je četnički pokret propao kao žrtva saveza Velike Britanije, Sovjetskog Saveza i njihovih jugoslavenskih pomagača Tita i Subašića.

Po rječima Živka Topalovića: "Isključivi srbizam četnika imao je upravo u Dalmaciji korbne posledice. Tamo je u početku talijanske okupacije mlada hrvatska inteligencija bila jugoslavenski raspolažena... Kad su međutim srpski četnici na Dalmatinskoj tromedi u i Hercegovini stali paliti hrvatska sela i uništavati katolike i muslimane, dalmatinski Hrvati i muslimani Jugoslaveni morali su se okretnuti partizanima."

Bitni preokret u korist partizana i njihove pobede Topalović pravilno uočava u njihovoj općoj političkoj koncepciji i takticu te u njihovoj vojnoj strategiji, pogotovo kad su se iz Srbije i Sandžaka prebacili u Bosansku krajinicu.

"Potučeni na Pivi i na Drini, vode partizani iz istočnih predela Jugoslavije vešt su uspjeli da prebače oko 4.000 ljudi više od 400 kilometara daleko na zapad i da tamo nadu prihvati. I vreme i pravac kretanja bili su značajni izabrali. Kretno se kroz šumovite predele, gde se moglo sakravati i izlaziti na puteve i otvorene terene same noću. Putovalo se u letu, mjesecu julu, kad je i na planinama toplo, te se moglo odmarati van naselja i izbegavati dodir s stanovništvom. Od značaja je pak bilo naročito to što se pokret vršio bez malo preko ničije zemlje. Kolone su se povlačile između dve granične okupacione zone, čisto talijanske i ustaške. Stanovništvo u ogromnoj većini muslimansko i hrvatsko."

(Nastavlja se)

Čija je to Biblija?

U posljednje vrijeme nudi se na prodaju izdanje tzv. "hrvatske Biblije (croatian Bible)" navodnog izdavača "Internacionalno i britanskog biblijskog društva, London Zagreb" inačica po opremi i tisku vrlo slično hrvatskoj Bibliji Kršćanske sadašnjosti.

Tekst te "croatian Bible" upravo i jest kopija teksta Biblije Kršćanske sadašnjosti išlenu nekih dijelova i komentara. Zato bismo htjeli upozoriti vjernike

1. da Bi Biblija nije katoški izdanje jer više ne odgovara crkvenim propisima o izdanju biblijskog teksta;

2. da Kršćanska sadašnjost, koja je vlasnik prava na tekst hrvatskoga prijevoda Biblije, nije ustupila nikakvo pravo tzv. "Internacionalnom i britanskom biblijskom društvu" da tiska njezin tekst, tako da je dotično izdanje nestanko;

3. da je Kršćanska sadašnjost, zajedno s ostecenim prevoditeljima, i stvarnim Britanskim i inozemnim biblijskim društvom predala slučaj suda koji je donio zasad slijedeći odluku pod brojem III P. 3921/91:

RJESENJE

Okružni privredni sud u Zagrebu, i to predsjednik

vijeća, u parnici tužitelja dr. Antuna Šovića i dr., koje zaustupa "Kršćanska sadašnjost", Zagreb, te Britanskog i inozemnog biblijskog društva, Beograd, koje sve zastupa Zdenko Frid, odvjetnik u Zagrebu, protiv tuženika Kršćanske adventističke crkve Uprava zapadne crkvene oblasti, Zagreb, Pričaz JNA 77, radi zaštite autorskoga prava,

1) Pritchava se tužiteljev prijedlog, te se kao privre-

mena mjera nareduje privremeno oduzimanje i isključenje iz prometa svih primjeraka Biblije ili "Svetog pisma, Staroga i Novoga zavjeta, izdanih uz naznaku izdavača »Internacionalno i Britansko Biblijsko društvo, London Zagreb«".

OKRUŽNI PRIVREDNI SUD
U ZAGREBU

dana 21. lipnja 1991. god.

Predsjednik vijeća:
Tomislav Radotić, v. r.

SASINA

Grobovi i danas govore

Na svetkovinu apostola Petra i Pavla u Sasincima kod Sanskog Mosta prvi se put javno progovorio o tamošnjim ratnim žrtvama koje su pobili četnici i partizani. Zupnik Vlado Tomić prije mise pročitao je imena poginulih u vrijeme rata i stradalih nad masovnim grobnicama nakon rata.

Dvjesto pedesetpet imena, od toga dvadeset četiri žene. Medju njima su i dvojica svećenika: fra Luka Tešić koji je neposredno pred rat

podigao crkvu za tisuću vjernika i kojemu se je grob ne zna, te fra Miroslav Buzuk koji se zaprežnim kolima dovezli iz Banje Luke preko Sasine u Sanski Most da sa svojim župljanim bude mučeni i ubijeni. Zupnik iz Prilejova Josip Bechmann, Nijemac po narodnosti, također je tom prilikom mučenik ubijen. Na stratištu u Sasincima su u žalosti svedoci našeg života i žene, a sedam katolika iz župe Ivanska.

Uz upaljenih 258 svjeća mislu je predvodio rodak

NA »OTOKU MLADOSTI«

Prvo misno slavlje

Na otoku Obonjanu, poznatom kao "Otok mladosti" u Šibenskom arhipelagu, u nedjelju 7. srpnja prvi je put od utemeljenja Centra za lovorvanje, obuku i rekreaciju djece i omiljene Saveza izviđača Hrvatske 1970. godine služeno misno slavlje. U amfiteatru kapacitete 2.000 osoba predvodili su ga Šibenski svećenici don Slavko Mi-

kelin i don Stipe Perković koji

su na tom otoku te nedjelje boravili sa stotinjak osnovača, vjeroučenika župe Pohodenja Blažene Djevice Marije Elizabeti u Šrcu Isusova.

Boravak na »Otku mladosti« Šibenski su vjeroučenici

pridržali rekreativni i kulturni program. Zagrebačka

dječa iz mahom neuredenih

obitelji izvela su »Domske

price«, dvije amaterske pri-

ređbe, autentične događaje

življaju u domu.

Ističući zadovoljstvo dviju vjeroučenika zajednica, don Stipe Perković ne skriva ni osobnu radost zbog oslabljanja ideološkog pečata u vrijeme u kojem je ovakav izlet bio nezamisliv i neostvariv. »Doživjeli smo lijepo tu prirode, čisto more, našli na sruđanu doček osoblja zajedno s gosp. Zvonkom Madunićem koji je na čelu Odbora za organizaciju »Otoka mladosti«, slavili misu u neobičnom ambijentu — amfiteatru od kamena... Iskreno se nadam da će zanimalje za višesvetnog boravak na otoku, izuzetnih smještajnih, rekreativnih, a dokazalo se i duhovnih mogućnosti, pokazati ministarstvo, vjeroučenici, molitvene grupe«, rekao je don Stipe.

N. K.

Vjerni biskup u ratnom vihoru i poratnoj patnji (2)

To više nije bila teritorijalna vojska, koja brani svoje selo, već došljaci potpuno potčinjeni svojoj komandi.

Tito je više puta u svojim javnim govorima podvlačio jednu veliku istinu: Glavni razlog za uspjeh komunista, da se stvari vojsku, nije bilo njihovo poznavanje marksizma, niti njihove organizacijske sposobnosti, već prije svega pravilne orijentacije na jedinstvo svih vjera i naroda u Jugoslaviji.

Kad su se našli usred verskog rata, valjalo im se opredeliti bez obzira na sve ranije partijske stavove, koje su imali u Beogradu i Zagrebu. Komunistički vodi su sada uvideli da će im biti najpraktičnije privrhati Jugoslaviju kao zajedničku državu svih veroispovestiju. U unutrašnjem vjetarsko-gradanskom ratu stavljavali su se na stranu onih koji se brane, uspostavljali mir i suprotnosti iskorušavali da sve zadane stave pod svoj autoritet. Kao što su branili napadnutne Srbe od ustaša, branili su Muslimane od četnika i katolike od pravoslavnih. Ne kasna borba i učešće u njoj, već staranje da se pod vidom jugoslovenske solidarnosti i uspostave zajedničke jugoslovenske države stvoriti zajednička vojska — sto, to je omogućilo maloj Komunističkoj partiji da postane politički i vojno sabiralište borbenih mladih svih vera. Verskonačelnici šovinizam smetao je svima ostalim borbenim snagama da postanu takvo sabiralište. Zajednička vojska mogla se stvarati samo pod komandom komunista. Tek iza ove pravilno postavljene osnovne orijentacije dolazile su po značaju ostale osobine komunista: centralno političko i vojno voćstvo, disciplina, sposobnost za organizaciju, borbenost itd...

Slična stvar dogodila se docnije na početku kroz Bosnu u Prozoru i okolicu. Da bi povratili ovo malo važno mesto od partizana Italijani su na Prozor uputili uz svoje trupe i hercegovačke četnike pod komandom vojvode Dobroslava Jevđevića. Partizani su isterati iz Prozora posle trodnevne borbe. Posle završnih operacija hercegovački četnici su prešli na uzbijanje mirnog katoličkog i muslimanskog stanovništva u okolini Prozora. Na žalbu hrvats-

ske vlade nemačka komanda kategorički je tražila od Italijana da se srpski četnici odmah vrate u Hercegovinu.

Pastirske pismo od rujna 1945. označivalo je miljokazu na putu Katoličke Crkve u poratnoj Jugoslaviji. Sudbinsko je bilo za Stepinca i za Culu. Cule je bio suoptužen da je susastavljavi njegov, pogotovo jer je on da uvrstiti da franjevcu na Siroku Brijegu nisu pučili. Stvarni je razlog da je Cule bio za čvrstu liniju Crkve u novoj situaciji, a ni za kakve provokacije prema novoj vlasti, baš onako kao i Stepinac. Cule je pustio na volju svojim svećenicima da čitaju ili ne čitaju Pastirske pismene. Ništa nezakonito nije radio, čak je svojim svećenicima sub poena suspensiozis zabranio sudjelovati u bilo kakvo ilegalnom aktivitetu. I to nije činio iz političkih pobuda, nego se bojao da bi agenti provokatori mogli naveli svećenike na tanak led i baciti ih u tamnicu.

Unatoč svemu proces je učinjen i sudjenje je bilo 14.–18. srpnja 1948. nakon hapšenja koje je bilo još 22. travnja iste godine. Osuda je izrečena u nedjelju 18. srpnja 1948. na 11 godina i 6 mjeseci teške tannice. Mjesec dana čekalo se na potvrdu osude iz Sarajeva. Kad je stigla, Culi je bilo oduzeto svećeničko odijelo i bio je obučen u robijačke haljine.

Cule je u svježim Uspromenama zablijedio da su američki biskupi, najviše na poticaj bivšeg nuncija Hurleya, intervenirali kod predsjednika Eisenhowera i ministra vanjskih poslova Fostera Dullesa za njega. Ništa ne spominje intervenciju beogradskog nadbiskupa Uječića, koji mi je pričao kako je na jednom primanjtu spomenuo odgovornim, kako bi bilo nezgodno za državu da u njem zatvorimo umrli biskup. Nakon nekog vremena oni su saopćili Uječiću da su dalli pregledati Culu i da stanje nije tako opasno. I doskora je Cule bio pušten 30. listopada 1955. na svetkovinu Kristova Kralja. Iz Tolise, čim se je odmerle, napisao je pismo maršalu Titu, u kojem je pravdjavao zbog krije osude i surova postupka u zatvoru. Cule je i kasnije imao susreta i s kubom, a najradije je bio ravan. Nije volio da novinar ili drugi zaobilazno nešto kažu, volio

da knjizi »Za kraljevstvo Božje«, zborniku radova o životu i radu dr. Petra Čule objavljeno je i ovo predavanje što ga je pod naslovom »društveno-političke prilike u vrijeme dr. Petra Čule« 16. srpnja 1990. u Mostaru održao biskup dr. Đuro Kokša.

je sam ravno, pogotovo u Sarajevo, kad se radio o građevnim dozvolama za mostarsku katedralu, vlastitim kazati.

Prema Crkvi država vodi oštar kurs i na kon sukoba s Kominformom, krajem 1952. što više nastupa i prekid diplomatskih odnosa sa Svetom Stolicom zbog Stepinčeva imenovanja kardinalom. Godine 1953. Tito posjećuje Englesku u kojoj mu katolički engleski parlamentarci čitaju izvukte iz poslanice BK (z 1952.) gdje je mirno i dostojanstveno rečeno: pritisnuti smo uz id i ne preostaje nam ništa drugo nego mučenštvo. Ipa 1957. otputnje izv. Ostpolitik, tj. otvaranje Svetе Stolice prema istočnim zemljama. Smrt rektora Hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu mons. dra Jurja Maglajevića dovela je pomoćnog zagrebačkog biskupa Josipa Lacha u Rim na sprovođenje. On je bio primljen u audienciju kod pape, u kojoj ga je zamolio da pozove našu biskupku u pohode na Rimu za 1958. godinu. Papa mu je odgovorio: Ako biskupi imaju putnice, dužni su doći id limini. Na jesenskom saboru 1957. biskupi odlučuju da će tražiti pasoš i koji ih dobiti, poći će sljedeće godine id limini. U svibnju 1958. stiže mons. Franjo Seper, nadbiskup-koadjutor zagrebački. U listopadu 1958. nakon biskupske konferencije, dolazi biskup Cule u Rim, i tako reči s kolodvoren ide na Trg sv. Petra da primi blagoslov Urbi et Orbi novoga pape Ivana XXIII. Kod njega je bio u privatnoj audienciji 4. dan nakon kronidbe. Kako su bili prekinuti diplomatski odnosi s Jugoslavijom, tadašnji L'Observatore romano nije donosio vijesti da su naši bili u audiencijama, tako da ta vijest o Culiju nije bila rasirena.

Iste su godine rođen Stepinac i Cule. I jedan i drugi imali su sukobe s totalitarima zdesna i slijeva. Dva ravnaka karaktera u vjernosti, hrabrosti i ljubavi. Cule je nosio Ivantu XXIII. poruku Stepinčevu: da on svoju sudbinu potpuno Papu prepriča. Ako Sv. otac zeli, da ostane i dalje u Krasiću, on će ostati. Ali ako Sv. otac misli da treba poći u inozemstvo, što beogradska vlada sugerira, on će učiniti onako kako Sveti otac odluči.

(Svršetak)